

АКТИВОВАНЕ ЛУГОМ БУРЕ ВУГІЛЛЯ - ЕФЕКТИВНИЙ АДСОРБЕНТ ФЕНОЛЬНИХ СПОЛУК З ВОДНИХ СЕРЕДОВИЩ

Величко О.О., Тамаркіна Ю.В., Фролова І.Б., Кучеренко В.О.

Інститут фізико-органічної хімії і вуглекімії ім. Л.М. Литвиненка НАН України,
ovkissa@gmail.com

Мета роботи – визначити адсорбційну здатність активованого бурого вугілля (АВ) по відношенню до фенолу (Ф) і 4-хлорфенолу (ХФ) та вплив на неї температури утворення АВ при лужній активації з гідроксидом калію. Фенольні сполуки є екотоксикантами з мутагенними і канцерогенними властивостями, що диктує жорстку необхідність очищення від них водних середовищ.

Зразки АВ отримано термолізом бурого вугілля, імпрегнованого КОН при ваговому співвідношенні луг/вугілля 1 г/г. Термоліз виконували в аргоні протягом 1 год при температурі в інтервалі $t = 400-800^{\circ}\text{C}$. Зразки АВ позначено як АВ(t). Характеристики вугілля, умови лужної обробки та термолізу наведено в [1]. Пористу структуру АВ вивчено за ізотермами низькотемпературної (77 К) адсорбції – десорбції азоту (метод 2D-NLDFT [2]). Визначено сумарний об'єм пор V_t (см³/г), питомі поверхні пор S (м²/г), мікропор (S_{mi}) та субнанопор (S_{1nm}) – пор з діаметром ≤ 1 нм. Адсорбційну ємність за фенолом (A_{Φ}) або 4-хлорфенолом ($A_{ХФ}$) визначено за методикою [3]. Вміст АВ в розчині адсорбату – 1 г/л.

З підвищенням температури від 400^oC до 800^oC вихід АВ зменшується з 71% до 29%, а S збільшується в ~90 разів (таблиця). Найбільш суттєво зростає мікропористість і для АВ(800) досягає 98%. В ній домінує поверхня субнанопор. Саме таке формування пористості є відмінною рисою лужної активації.

Таблиця

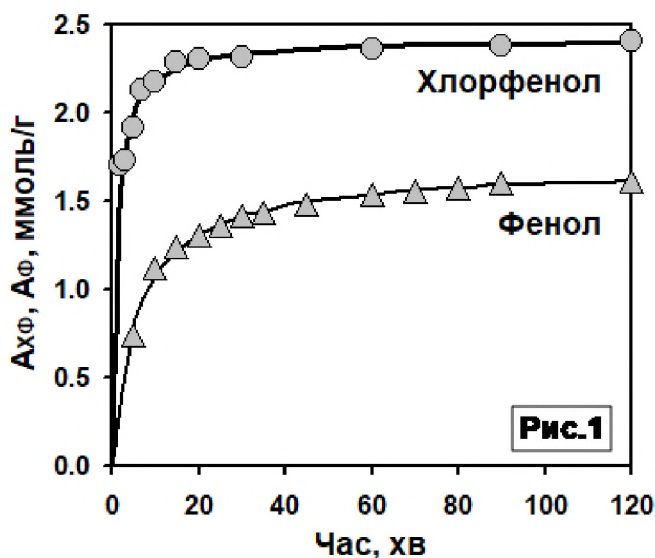
Питома поверхня та адсорбційні властивості зразків АВ

Зразок	V_t , см ³ /г	S , м ² /г	S_{1nm} м ² /г	S_{mi} м ² /г	$A_{\Phi(m)}$, ммоль/г	$A_{\Phi(s)}$, мкмоль/м ²	$A_{ХФ(m)}$, ммоль/г	$A_{ХФ(s)}$, мкмоль/м ²
АВ(400)	0,095	12,8	<1	<2	0,185	14,45	0,358	27,95
АВ(450)	0,109	73,3	2	60,2	0,293	3,99	0,419	5,72
АВ(500)	0,281	273	178	244	0,457	1,67	0,593	2,17
АВ(550)	0,262	370	318	339	0,507	1,37	0,650	1,76
АВ(600)	0,384	450	394	407	0,639	1,42	0,999	2,22
АВ(650)	0,392	555	513	518	0,735	1,33	1,472	2,65
АВ(700)	0,496	695	645	652	0,976	1,40	1,826	2,63
АВ(750)	0,476	773	720	738	1,050	1,36	2,184	2,82
АВ(785)	0,483	1013	925	989	1,423	1,40	2,372	2,34
АВ(800)	0,487	1142	1050	1120	1,615	1,41	2,403	2,10

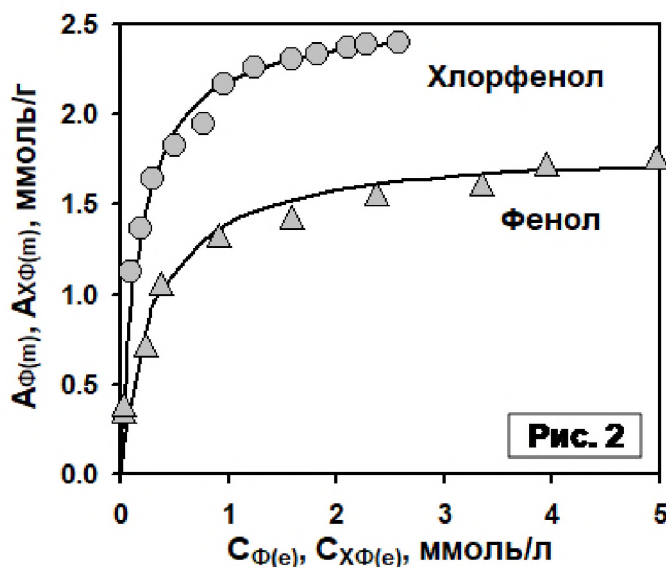
З плином часу адсорбційні ємності збільшуються і протягом ~2 год наближаються до максимальних $A_{\Phi(m)}$ та $A_{ХФ(m)}$. Кінетичні залежності апроксимуються моделлю псевдо-другого порядку (рис. 1), з якої отримано $A_{\Phi(m)}=1,694$ ммоль/г та $k_2=9,95 \cdot 10^{-2}$ г/ммоль·хв; $A_{ХФ(m)}=2,419$ ммоль/г та $k_2=37,4 \cdot 10^{-2}$ г/ммоль·хв. Встановлено: 1) істотно більша (в 1,43 рази) кількість адсорбованого ХФ в порівнянні з фенолом; 2) більш висока швидкість адсорбції ХФ; за першу хвилину АВ(800) поглинає 23,0% ХФ і 4,9% фенолу. Ізотерми адсорбції (рис. 2) найкраще апроксимуються моделлю Ленгмюра, з якої знайдено $A_{\Phi(L)}=1,81$ ммоль/г та $k_{\Phi(L)}=3,35$ л/ммоль ($R^2=0,994$); $A_{ХФ(L)}=2,56$ ммоль/г та $k_{ХФ(L)}=5,75$ л/ммоль ($R^2=0,998$). Константи для Ф і ХФ суттєво відрізняються, хоча зразок АВ той самий.

Для інших АВ отримано максимальні та питомі ємності за Ф та ХФ (таблиця). Значення $A_{\Phi(m)}$ збільшуються з ростом температури у 8,7 рази, $A_{ХФ(m)}$ – в 6,7 разів, хоча питома поверхня зростає в 90 разів. Температурні залежності параметрів $A_{\Phi(m)}$ та $A_{ХФ(m)}$

апроксимуються експоненційними кореляційними рівняннями (рис. 3):
 $A_{\Phi(m)} = 0,0339 \cdot \exp(0,0048 \cdot t)$ ($R^2 = 0,970$) та $A_{X\Phi(m)} = 0,0444 \cdot \exp(0,0051 \cdot t)$ ($R^2 = 0,982$).

Рис. 1 Кінетика адсорбції фенолу та 4-хлорфенолу зразком АВ(800) при $C_{(0)}=5$ ммоль/л

Рис. 2 Ізотерми адсорбції фенолу і 4-хлорфенолу зразком АВ(800)

Застосуванням рівняння Арреніуса розраховано ефективні енергії активації ($E_{\text{еф}}$) утворення АЦ, активних по відношенню до фенолу (29,5 кДж/моль) та ХФ (31,5 кДж/моль). Питома ємність $A_{\Phi(S)}$ (таблиця) зменшується в 10,5 разів при збільшенні температури від 400°C до 550°C і не змінюється при 550-800°C. Параметр $A_{X\Phi(S)}$ зменшується в ~16 разів при 400-550°C і екстремально залежить від t при 550-800°C з максимумом для АВ(750).

Постульовано, що адсорбція на буровугільних АВ включає: 1) взаємодію π -електронів фенолу і графенового шару в АВ; 2) формування комплексів електродонорних груп з електроакцептором – фенольним кільцем; 3) утворення водневих зв'язків ОН-груп адсорбату з поверхневими групами АВ. Адсорбція на буровугільних АВ включає всі ці процеси, але їх вклад змінюється з ростом температури активації і природи адсорбата.

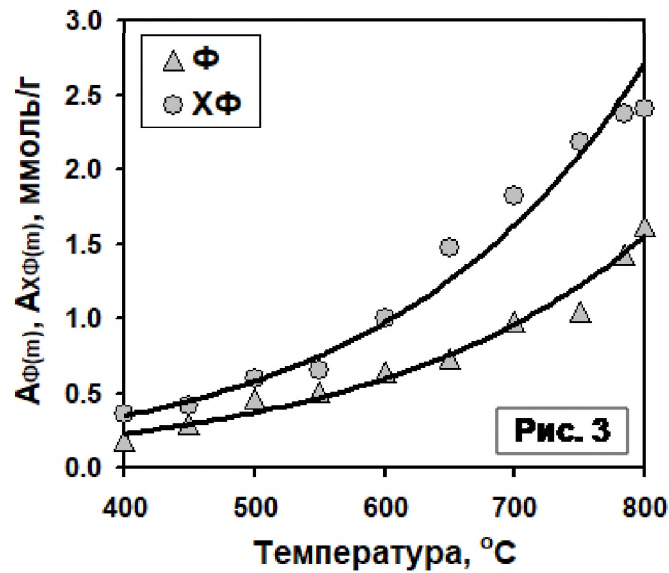

Рис. 3 Температурні залежності максимальних ємностей $A_{\Phi(m)}$ та $A_{X\Phi(m)}$

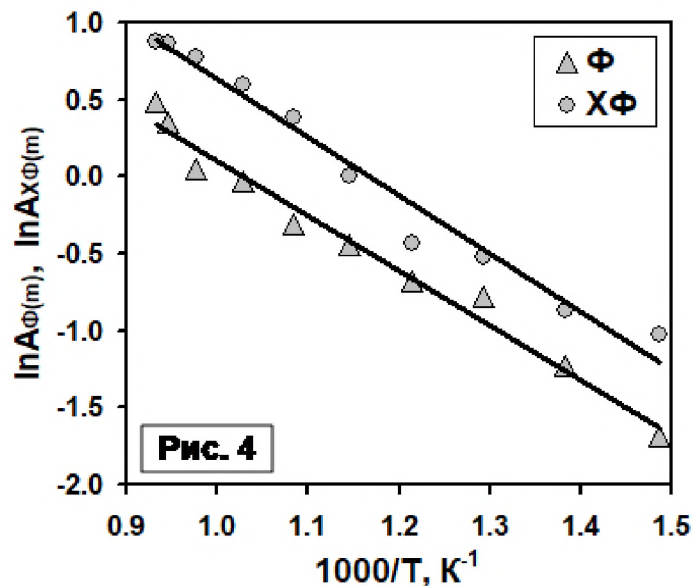

Рис. 4 Значення $A_{\Phi(m)}$ та $A_{X\Phi(m)}$ в координатах рівняння Арреніуса

1. Тамаркіна Ю.В., Кучеренко В.О., Величко О.О. Вплив температури лужної активації на пористу структуру активованого бурого вугілля та його адсорбційну здатність стосовно фенолу // Питання хімії та хімічної технології. –2021. –№ 2. – С. 132-138.
2. Jagiello J. Olivier J.P. 2D-NLDFT adsorption models for carbon slit-shaped pores with surface energetical heterogeneity and geometrical corrugation // Carbon. – 2013. V. 55. – P. 70-80.
3. Lorenc-Grabowska E., Rutkowski P. High basicity adsorbents from solid residue of cellulose and synthetic polymer co-pyrolysis for phenol removal: kinetics and mechanism // Appl. Surf. Sci. – 2014. – V.316.– P.435-442.